punt het nu komende jaar doet tegengaan?

Mag het zoo met u staan, neen, dan verheft ge u daar niet op, maar dan vloeit uw ziel in diepgevoelden dank uit, en voelt ge de heel uw hart drukkende behoefte, om genade en vergiffenis in te roepen voor wat de smet, die in uw hart kleeft, nog altoos bederf in al het kostelijke waartoe uw God u bekwaamde. Wie hooger opging voelt zijn zonde niet minder, maar des te meer, en voelt te inniger hoe alleen bij het Kruis van Golgotha zijn plaats is, om Gode zijn dankoffer op te dragen, opdat Gods erbarming het ontzondige. En mocht het bij u omgekeerd zijn, zoodat ge, terugziende op het jaar dat verliep, toch weer over een verloren jaar moest klagen, ontwaak dan, zoo roepen we u toe, en sta op uit de dooden en laat Christus over u lichten. Zij dan de droeve ervaring van het jaar dat verging, u tot spoorslag en prikkel, om het jaar dat nu komt, heel anders in te zetten. Vergeet het niet, God laat zich niet bespotten. Hij is lankmoedig en genadig, maar eens moet het keerpunt toch ook voor u komen. Waarom dan uitgesteld? Ge weet zelf niet of ge het nu komende jaar ten einde zult brengen. Laat het dan nu met dat verspelen van uw leven uit zijn, en aarzel niet langer, maar grijp u zelven met het geweld des geloofs aan en stel u van nu voortaan ten dienste van uw God.

En al is de toekomst die voor ons ligt, omsluierd, en al beeft ons hart een oogenblik bij het indenken van wat ons ook dit jaar weer kan te wachten staan, sluit u ook in dit aangrijpend oogenblik van het Oudejaar nauwer aan de uwen aan, met de bede of uw God hen voor u en u voor hen sparen mocht, en bovenal sluit u met hen inniger en nauwer aan uw God aan. Met God is uw levenspad veilig, door wat stroomen ge ook waden moogt, door wat donkerheden ge ook moogt worden voortgeleid. „Ik heb, in nood aan God verbonden, in Hem mijn hoog vertrek gevonden", blijve ook uw levenspsalm. En al mocht het een steile berg zijn, die u den weg versperde, dan zult ge nog heiligen vrede en stille gemoedsrust vinden in de bede: „Leid mij, Heer, ik zou in 't stijgen, nederzijgen; leid Gij mij op die hooge rots. Wil mij tot een toevlucht wezen, als voor dezen, 's vijands boos geweld ten trots". En als ge stamelend op *die* bede het Amen uitspreekt, bezegele uw God u dan dat Amen aan uw hart door *Zijn* belofte van trouw en van Goddelijk erbarmen.

Dr. A. K.

„De eerste dag".

[NIEUWE JAAR 1911].

> En God noemde het licht dag, en de duisternisse noemde Hij nacht. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest; de eerste dag.
> Gen. 1 : 5.

Nieuwe jaar placht van oudsher in onze steden en dorpen een dag der vreugde te zijn. Reeds des avonds te voren werd bij den kloksiag van het oude jaar, het nieuwe met vreugdevuren ingeroepen. In den morgen begaf men zich naar het bedehuis, om den zegen des Heeren af te smeeken. En na kerktijd bewoog men zich op weg om familieleden en vrienden op te zoeken, en hun zijn gelukwenschen aan te bieden met de nieuwe toekomst, die zich in het nieuwe jaar ontsloot. „Veel heil en zegen in het Nieuwe jaar"! was bij dien gelukwensch de van ouds geijkte formule. Veel *heil*, en toch nog iets meer dan heil, iets ook van die mystieke werking, die niet beter dan door het woord *zegen* kan worden uitgedrukt. Ook was men dien dag meest gul. De dusgenaamde Nieuwjaarsfooien werden met milde hand soms schier rondgestrooid, en in meer dan éene familie was het gewoonte, in den namiddag een feestmaal aan te richten en op keur van gerechten zijn gasten te onthalen.

Tweeërlei sprak hier.

Allereerst het gelukkig gevoel *van er nog te zijn*, nog het leven te genieten, nog gespaard te wezen; waar het jaar dat omging, zoo allerwegen ook bij niet weinigen onder onze bekenden den levensdraad had afgesneden. Elk jaar dat ten einde liep, vergde zijn hetacombe. Maar al te velen, die met ons het vorig jaar begonnen, mochten het niet met ons ten einde brengen. Hun einde was daar. Ze ontvielen ons. En als uit hun graven beluisteren we nog hun stem, die in heimwee om herdenking roept. Zoo nu had ook ons lot kunnen wezen. Misschien zelfs had ernstige krankheid of gevaar ons voor zulk een afloop ook in eigen levenskring het verloopen jaar doen vreezen. En nu de Heere onze God dit alles anders over ons beschikt heeft, nu Hij ons leven spaarde, misschien zelfs uit dreigend gevaar ons redde, en ook ons nog dat nieuw intredend jaar in het land der levenden doet begroeten, nu wekt dit vanzelf een blijde stemming, een gelukkige gewaarwording in ons op. Het *jaar* stierf weg, maar *wij* mogen het overleven. Dit stemt ons zelf gelukkig en het vereent ons in vreugde met onze lieven, die eveneens gespaard werden. Zeker, met de geredden van een schipbreuk mogen we ons daarom niet vergelijken, maar toch, als we op het te niet gegane jaar terugzien, en gedenken wie we er in achter lieten, dan maakt zich bij de intreê van het nieuwe jaar een ontspanning van ons meester die het opgewekte feestgevoel van den nieuwjaarsdag verklaart.

Doch dit is niet al.

Ook de nieuwe toekomst die zich op nieuwjaarsdag voor ons ontsluit, stort nieuwen levensmoed in en bezielt. De avond van Oudejaar drukt ons altoos min of meer door een overwicht van ernst. Het is de onzekerheid van het leven, die dan tegen ons opdringt. Het zijn gedachten des doods die ons benaderen. Het einde van het jaar wijst op ons eigen einde. En ook de zorgen, die zich in zulk een jaar hebben opgehoopt, oefenen soms haar druk. Bij meer dan één waren ook ditmaal die zorgen zelfs bang, en stemden somber. Meer dan één wist niet, hoe hij 't met zijn gezin en zijn zaken dit jaar tot een goed einde brengen zou. Ook teleurstelling in eigen streven en bedoelen kon die somberheid verdiepen. En niet 't minst spreekt op Oude jaar de conscientie mee. Tijd verbeurseld, tijd verspeeld, tijd verzondigd. Vanzelf keert dan ons bewustzijn tot zichzelf in. Zelfaanklacht laat zich 't zwijgen niet opleggen. En de vraag, of het jaar dat verliep, ons nader tot onzen God bracht; ons heel onzen persoon meer onder Christus en in zijn dienst deed stellen; en ons winste dan wel schade voor eeuwig verpandt, — snijdt bij den één pijnlijker, bij den ander minder diep, maar feitelijk toch door aller ziel.

Maar met de wenteling van den tijdkring en nu het nieuwe jaar intrad, is het ons te moede, alsof die bange vrees, althans voor een oogenblik, van onze benauwde ziel is afgeschoven. Het eerst door storm beloopen scheepken, dat in de noodhaven gevlucht was, kan nu weer uitvaren en den wind in het zeil opvangen. We keeren aan het vervlogen jaar den rug toe, en staren in blijde verwachting het nu komend jaar tegen. De vaart ligt weer voor ons open. Het is of er een nieuw leven voor ons begint. Zorgen zullen ons ook in dit jaar wel opwachten, maar voorshands grepen ze ons nog niet, en benauwen konden ze ons nog niet. Onzeker moge de toekomst zijn, maar juist in dat onzekere ligt dan toch ook de mogelijkheid besloten, dat het een gelukkig jaar kan zijn. Wat bedorven werd, kan nu goed gemaakt. Wat onafgedaan bleef, kan worden ingehaald. Het is of een heel jaar met al zijn maanden, weken en dagen zich aan ons aanbiedt, om er volop in te arbeiden en te genieten. Het is zoo, dat nieuwe jaar kon ook ons stervensjaar zijn; maar op den Nieuwjaarsdag staat die gedachte niet op den voorgrond. Het is meer een gevoel van geluk, van vreugde, van rijkdom dat ons doortintelt. En als Gods zegen met ons gaan mag, gelooven we zoo gaarne aan een jaar van overvloedige belofte. Onder inroeping van Gods zegen glijden we daarom het nieuwe jaar binnen.

En van dit nieuwe jaar bracht de twaalfurenslag van het oude jaar ons dan *den eersten dag*. Meer dan ooit gevoelen we, hoe vooral op dien dag de dag met den nacht begon en in den morgen slechts wordt voortgezet. En ook nu als in de scheppingsure, klinkt het ons tegen: „Het was avond geweest en het was morgen geweest, *de eerste dag*." Meer dan ooit anders in het jaar leven we van den nieuwen dag in de *nachtelijke* ure terug.

Het is altoos weer, als in de Scheppingsure, het stellen niet door ons bestel, maar door Gods doen, *van een nieuw begin*. In de eeuwigheid valt alle dagindeeling weg. Dan zal er geen tijd meer zijn. In het creatuurlijk leven hier op aarde daarentegen is 't al, is heel ons leven, aan die tijdsindeeling, aan die opeenvolging van dagen onderworpen. Er is een *eerste dag* in elke week, in elke maand die nieuw aankomt, en zoo ook in elk jaar dat zijn loop intet. Zoo was er ook een *eerste dag* bij onze geboorte. En zoo zet in heel ons leven die beteekenis van *den eersten dag* zich voort. De eerste dag dat we als kinderen naar school gingen. De eerste dag dat we ons in liefde verbonden, of het huwelijk intraden. De eerste dag dat we in ons beroep of in onzen werkkring onze levenstaak aanvaardden. En steeds leeft de drang weer op, om *die eerste dagen* te herdenken. Dat doen we op onzen jaardag, dat doen we bij een zilveren bruiloft, dat doen we op ons jubileum. De andere dagen zijn door onze heugenis gegaan, maar die *eerste dagen* bleven hun beteekenis behouden. Alles hangt er voor de vaart aan, wat koers het scheepken neemt, als 't de haven uitvaart en in volle zee komt. Zooals 't er bij een kruispunt op den weg alles van afhangt, of ge links dan wel rechts uw weg vervolgt, zoo is 't ook hier. Dien eersten dag zet ge een eersten voetstap op een nieuw stuk van uw levenspad. Ge doorleeft dan wat ge anders niet doorleeft. Er valt een beslissing die voor lange dagen uw leven zal beheerschen. En zoo ook is Nieuwjaar wel maar één dag, maar een dag die een heel jaar voor u ontsluit.

Eigenaardig is het nu hierbij, hoe weinig desalniettemin op Nieuwjaarsdag de ernst des levens zin en geest pleegt te vervullen. Schier bij ieder plooit zich een lach op 't gelaat. De stem klinkt vrij en ongedwongen. Het woord vlot van zelf bij de ontmoeting. Op onzen jaardag is slechts één de gelukkige en allen komen om *hem* te begroeten. Maar op Nieuwjaar zijn *allen* de gelukkigen. Wat de een voelt, voelt ook de ander. En juist dit *algemeen* zijn van het blij gevoel geeft zoo vrije en blije stemming aan het optreden. Men voelt zich *allen saam* gelukkig, en het is juist dat gemeenschappelijk gevoel dat ook onze eigen feestvreugde verhoogt.

Toch mag dit nooit beduiden, dat we daarom dien eersten dag van het jaar aan teederder ernst gespeend zouden zijn. Ernst kan somber, maar ernst kan ook jubeiend zijn. Zie het aan den held op het slagveld, zie het aan den martelaar op den brandstapel. In zulk een held tintelt een hooge ernst, de hoogste zelfs die zich denken laat, maar toch onderdrukt de heldenmoed in dien ernst elk spoor van het sombere. Ook aan de psalmen merkt ge gedurig, hoe een hooge toon des gejuichs zeer wel de vertolking van heiligen ernst kan zijn. En zulk een blijdschap nu is het, die ook op den eersten dag van het jaar haar stempel op onzen ernst moet zetten.

Waarom zoudt ge op den eersten dag van het nieuwintredend jaar niet danken en loven en u verheugen in den God uw heils, en, in de stille hope op den zegen uws Gods die mee zal gaan, den eersten stap zetten op het nieuwe levenspad, dat ge met uw voet betreedt? En mag dit uw bedoelen zijn, dan doorleeft ge den eersten dag vanzelf met het ernstig bezinnen, om het *begin* van het nieuwe jaar, een begin te laten zijn *in den Naam des Heeren*. Ge gevoelt dan uw roeping, om dan nu eindelijk toch eens af te snijden de kwade ranken die maar al te lang uw hart omstrengeld hielden; om te breken met wat verkeerd op uw weg was; ja om den slag van uw hart zelf dit nieuwe jaar nieuw te laten insetten. Voor veel uitvoeren is die eerste dag allerminst gerchikt. Alles leidt u af, alles verstrooit u, de ontspanning van dien dag is te natuurlijk, om juist reeds dien eersten dag veel tot stand te brengen. Maar wie een huis gaat bouwen, zit eerst neder, en overdenkt het plan voor den bouw. En zoo nu ligt ook dit nieuwe jaar voor u. Ge zult in dit jaar een taak hebben af te werken, een bouw te beginnen en te voleinden, en het is juist met het oog op die levenstaak en op dien bouw, die beginnen gaat, dat ge den eersten dag van het jaar in uzelven inkeert, uw plan opzet, en de voornemens van uw hart tot vastheid laat komen.

Ge zijt rijper in ervaring geworden. Het jaar dat zoo pas verliep, heeft u geleerd. Het heeft u uw zwakheden ontdekt, voor uw levensfouten uw oog geopend, u helder doen inzien wat anders en beter had kunnen zijn aangevat. En het is met die rijper ervaring in uw gedachtenis, dat ge nu op den eersten dag breekt met uw verleden, en zelf *nieuw* het nieuwe jaar tegengaat. Meer nog dan weleer voelt ge uw diepe afhankelijkheid. Alles zegt u, dat ook voor u de tijd opkort. Het is een nieuw leven waarvan de eerste dag van het jaar u den inzet moet brengen. En voor wie zoo de eerste dag van het jaar *goed* mag zijn, brengt die eerste dag tegelijk de belofte van de trouwe zijns Gods, die hem heel dat jaar geleiden zal.

Dr. A. K.

Amsterdam, 30 December 1910.

Het oude jaar, dat straks weer in het middernachtelijk uur zal worden uitgeluid, om voor een nieuwen tijdkring plaats te maken, heeft wel in menig opzicht rijken zegen van den Heere onzen God over ons land en volk gebracht.

Er was ook dit jaar weder verlenging van den vrede, en geen stormvogels voorspelden, dat er een orkaan dreigde, die ons volksbestaan in gevaar brengen zou. Onze Koningin bleef gespaard, en heel ons volk deelt in het rijke geluk, dat de Koninklijke moeder geniet in het opwassen van haar kindeke. Onze volkswelvaart steeg; onze handel en nijverheid nam toe; de bronnen van inkomsten vloeiden mild. Geen doodelijke krankheid waarde als verderfengel op onze erve om; geen overstroomingen teisterden ons land; geen financieele crisis smaldeelde ons nationaal vermogen; van revolutionaire woelingen en heftige arbeidersbewegingen bleef ons volk verschoond. En wie dan het oog slaat op het buitenland en daar ziet, hoe Engeland door een politieke crisis werd aangegrepen, die het Staatsgebouw tot op zijn fundamenten schudden deed; hoe in Frankrijk een sociale revolutie ternauwernood door de Regeering bedwongen werd; hoe in Duitschland de arbeiderspartij steeds driester het hoofd opsteekt en bloedige botsingen met de politie tot zelfs in de hoofdstad niet uitbleven, die dankt God, dat in ons vaderland de rust en vrede bleef bewaard.

Niet alsof daarom de strijd om de beginselen in ons volksleven ontbreken zou. De allesbeheerschende tegenstelling tusschen wat nog in aanbidding met de herders in Efrata's velden en de Wijzen uit het Oosten voor het Koningskindeke in Bethlehem's kribbe geknield ligt en de breede schare, die steeds driester en gruwelijker tegen God en zijn Gezalfde opstaat, houdt ook ons volk verdeeld; en de wijze waarop nog pas in ons Parlement de bittere haat der vrijzinnige partijen zich openbaarde tegen al wat positief Christelijk is, toonde wel, hoe diep de klove is, die in ons volk gaapt. Maar Nederland mag toch dankbaar zijn, dat aan de jarenlange heerschappij van het liberalisme een einde is gekomen en een Christelijke regeering den Christelijken geest onder ons volk behouden en versterken wil. Ook in dat opzicht vormt Nederland wel een gelukkige uitzondering onder de natiën in Europa, want terwijl elders de Regeeringsmacht steeds feller zich keert tegen de Christelijke Kerk en schier overal de toeleg is om den invloed der Kerk op het volksleven te breken, is ons land een der weinige, waar de Regeering zich de belijdenis van het Evangelie niet schaamt en, zonder daarom ook maar eenigszins aan iemands conscientie dwang aan te doen, ons volksleven in christelijke richting leidt.

Ook voor ons kerkelijk leven is er in menig opzicht rijke stof tot dank. Niet alsof we daarom in eigen kracht zouden willen roemen. Voor menig gebrek en menigen misstand in ons kerkelijk leven zijn we waarlijk niet blind. En bovenal blijft het ons een diepe smart, dat de belijders der Gereformeerde waarheid, in plaats van één leger te vormen, dat krachtig en fier in ons volksleven optreedt, om daar voor de Gereformeerde beginselen de plaats te heroveren, die ze eens in onze nationale historie innamen, door kerkelijke gedeeldheid en broedertwist hun eigen kracht verlammen. Hoe zou onze Vrije Universiteit niet een geheel andere positie in ons volksleven kunnen innemen — om slechts dit ééne voorbeeld te noemen — wanneer al wat voor de Gereformeerde belijdenis opkwam, haar steunde en droeg. Maar hoe smartelijk die verdeeldheid zijn moge, hoe bange schade ze aan onzen invloed toebrenge, toch is er *winst*, rijke winst, wanneer we op het verleden zien. Voor een driekwart eeuw was er van het Calvinisme in ons vaderland schier niets meer overgebleven. Hier en daar in een vergeten dorpke waren er nog enkele getrouwen, maar ze telden nauwelijks meê, ze oefenden geen invloed op den gang van ons volksleven, en trokken zich terug met een boekske in een hoekske en waren het mikpunt van aller bespotting. En thans is die Gereformeerde groep een der machtigste en invloedrijkste in het land geworden, heeft ze op kerkelijk, op sociaal, op politiek, op wetenschappelijk gebied zich een plaats der eere verworven, en mag van een krachtige herleving van het Calvinisme in ons vaderland worden gesproken.

Niet het minst is dit te danken aan de Gereformeerde Kerken, die aan de macht van de Synodale organisatie zich ontworsteld hebben en daardoor èn in haar kerkorganisatie èn in haar handhaving der belijdenis èn in haar arbeid naar buiten de kracht der Gereformeerde beginselen weer konden toonen. Hoe klein, hoe verdwijnend klein scheen in 1834 de eerste poging, door mannen als De Cock en Scholten beproefd, om de Gereformeerde Kerk weer tot zelfstandigheid te brengen. Met wat bittere vervolging van de Overheid, met wat smartelijke miskenning van broeders, met wat onderlinge verdeeldheid hadden ze niet te kampen. En nu in het afgeloopen jaar op zoo menige plaats herdacht is, hoe vijf en zeventig jaar geleden de eerste voortrekkers zijn uitgegaan, wat was er geen stof tot dank, dat God zoo rijken zegen had geschonken! En als in het komende jaar herdacht zal worden, hoe vijftig jaar later de Geest des Heeren opnieuw de banier der vrijheid ontplooide en zoo menige Kerk, desnoods met prijsgeving van al hare aardsche goederen, aan de banden der Synodale hierarchie zich ontworstelde, hoe rijk is dan ook voor deze Kerken niet het loon geweest, dat God uit genade aan haar schonk, en hoe dwingt haar levenskracht niet zelfs den tegenstanders eerbied af.

Er is vaak in onze kringen een dwepende bewondering voor het glorieuse verleden, dat achter ons ligt, en een klagen en zuchten over den toestand van het heden, alsof we bij de puinhoopen van Sion nederzaten. Nu is het zeker waar, dat onze Gereformeerde Kerken in de 16e en 17e eeuw in onze vaderlandsche historie een allesbeheerschende positie hebben ingenomen, en zóó schitterende rol voor de Gereformeerde Kerken van onzen tijd niet meer is weggelegd. Maar wie daarover klaagt, vergeet hoeveel donkere plekken de historie in deze Gereformeerde Kerken van vroeger aanwijst en heeft ook geen oog voor zoo menigen rijken zegen, dien God aan onze Kerken heeft geschonken.

Hoe spoedig drong niet in de Gereformeerde Kerk, nadat ze heerschende Kerk was geworden, de wereld-gelijkvormigheid binnen, en hoe bitter werd niet door onze boetepredikers uit dien tijd over het verval der zeden geklaagd bij laag en hoog Hoe slap werd niet de tucht gehandhaafd, sinds de Kerk de wilde volksmassa in haar schoot opnam en hoe machteloos bleek ze om deze massa te kerstenen. Hoe knellend was niet de band, die Kerk en Staat verbond, en waardoor de Kerk telkens weer overgeleverd was aan de willekeur van libertijnsche regenten en regentjes. En hoe spoedig week niet uit de Kerk de heerlijke vastigheid des geloofs, waarmede onze martelaren hun geloof hadden beleden, om plaats te maken voor leerstellige twisten, die het meest fundamenteele stuk onzer belijdenis raakten en waardoor de Kerk geschokt, beroerd, gescheurd werd. En zelfs al gelukte het der Synode van Dordrecht in 1618 om de eenheid der Kerk te herstellen, aan den rampzaligen twist een einde te maken en de belijdenis des geloofs weer vast te stellen, hoe kort heeft de periode van rust daarna niet geduurd. Geen vijf en twintig jaar later slaat de vlam weer uit, gaat van 's Lands Hoogescholen opnieuw het bederf voor de Kerken uit, steekt nieuwe ketterij het hoofd op, woelt en gist het alles dooreen, en ontbreekt het der Kerk aan moed en kracht om in de meest ingrijpende geschillen uitspraak te doen en de waarheid Gods te handhaven. Nauwelijks was een eeuw voorbijgegaan sinds de Gereformeerde Kerk onder Prins Willem's schutse haar intrede in het vrijgevochten Holland had gedaan, of onze vaderlandsche Kerk was een toonbeeld geworden van innerlijke verwarring, van elkaar bekampende richtingen, van geestelijke machteloosheid. Wil men het droefste bewijs? Vraag dan wat onze Gereformeerde Kerken destijds, toen Nederland de machtigste en rijkste koloniale mogendheid van Europa was en haar bezittingen over Azië, Afrika en Amerika zich uitstrekten, voor de kerstening der heidenwereld heeft gedaan?

En thans? Vergeet niet, dat onze vrijgemaakte Kerken reeds een historie van driekwart eeuw achter zich hebben. Is er in dien tijd ooit sprake geweest van eenige opzettelijke en bewuste ketterij, die tegen onze belijdenis zich keerde of ons volk afkeerig trachtte te maken van de Gereformeerde beginselen? We hebben twee Hoogescholen, waar de Theologie onderwezen wordt; is onder die hoogleeraren ook maar één gevonden, die onder den invloed stond der ethische theologie of met de moderne Schriftcritiek medeging? We hebben een corps predikanten, dat over de vijfhonderd bedraagt; is er ook maar één onder hen, wiens zuiverheid van belijdenis verdacht is of die moest worden afgezet wegens ketterij? Er waren kleine quaesties, door sommigen opgeblazen tot dogmatische afwijkingen, maar de Synode van Utrecht heeft ze tot haar juiste proporties teruggebracht en alle animositeit is sinds dien uit onze Kerken verdwenen. Zeker, verschil van inzicht ontbreekt niet; verschil van inzicht over de roeping der Kerk tegenover de sociale vraagstukken; over de mindere of meerdere gevaren aan Staatssubsidie verbonden; over de opleiding tot den Dienst des Woords aan een kerkelijke Kweekschool of een zelfstandige Universiteit. Maar al deze geschillen, hoe belangrijk ook voor de practijk en al hangen ze zonder twijfel met dieper liggende beginselen saam, raken toch geen van alle de *zuiverheid* der belijdenis, behoeven aan den band der *eenigheid des geloofs* geen afbreuk te doen en laten het fundament der waarheid onaangetast.

Reeds dit feit stemt tot ootmoedigen dank, want het is de genade Gods alleen, die ons bewaarde voor al de onheilen en rampen, aan een *dogmatischen* strijd verbonden. Maar niet minder hebben we te danken, dat God de Heere onze Kerken zoo kennelijk gezegend heeft, waar ze in den weg der getrouwheid Hem dienden naar Zijn Woord. Er is in onze gemeenten een offervaardigheid, welke voor de Kerk, de Armen, de Christelijke School, de Zending, de Opleiding tot den Dienst des Woords, de stichtingen van Barmhartigheid schatten jaarlijks saambrengt, die wel waarlijk getuigen hoe mild in het geven ons volk is. Langzaam maar gestadig groeien onze Kerken en winnen ze aan ledental, zooals wel het best daaruit blijkt, dat men telkens hoort, dat de kerkgebouwen moeten worden vergroot of nieuwe predikanten moeten worden beroepen. Maar meer nog dan de uitbreiding in *getal*, heeft voor ons waarde, dat de ijver en belangstelling in den Dienst des Woords op zoo hoog peil staat. Wat baat het, of men als de Hervormde Kerk zijn leden bij millioenen telt, wanneer elke wezenlijke band tusschen deze leden en de Kerk ontbreekt? Gaat men niet af op het *nominale* getal, maar op de werkelijke *bezoekers der Kerk*, dan staan onze Gereformeerde Kerken schier overal boven de massale volkskerk. Zelfs in een stad als Amsterdam, waar de Hervormde Kerk een driemaal honderdduizend leden telt, terwijl de Gereformeerde Kerk er wellicht geen vijf en-twintig duizend heeft, zijn de Kerkgebouwen der Gereformeerde Kerk beter gevuld dan die der Hervormde Kerk en weegt het getal der regelmatige kerkbezoekers zeker tegen elkaar op.

En daarbij komt, dat onze kerken ook naar buiten groote kracht ontwikkelen. Voor de *armverzorging* worden schatten per jaar uitgegeven, en de hooge opvatting die onze diakenen van de vervulling van hun taak hebben, maakt dat onze diakonie ook door buitenstaanders om strijd geprezen wordt. Onze *kerkelijke pers* beschikt over tal van kleinere en grootere bladen om ons volk voor te lichten over de belangrijkste vraagstukken van den dag, en vervult die roeping in het algemeen met ernst en waardigheid, vaak zelfs niet zonder journalistiek talent, terwijl het persoonlijk element gelukkig — een enkele uitzondering daargelaten — gemeden wordt. En wat ons bovenal verblijdt, onder alle protestantsche Kerken in Nederland is onze Gereformeerde Kerk de *eenige*, die het *werk der Zending* met kracht ter hand heeft genomen en het aantal harer zendingsposten voortdurend uitbreidt. Zelfs werden in het afgeloopen jaar weder twee zendingsdienaren beroepen en trad ook Zeeland actief in den arbeid der Zending op.

Zoo is er stof te over om God te danken voor wat Hij aan onze Kerken schonk. Moge die rijke zegen te meer ons aansporen, om niet te verflauwen in ijver, maar de krachtsinspanning te verdubbelen. Blijve de trouw aan de Belijdenis ongerept. Heersche onder ons de broederlijke liefde, waardoor de een den ander uitnemender acht en zelfs bij geschil de onderlinge waardeering geen schade lijdt. Zij het doel van aller streven in de eerste plaats gericht op de eere onzes Gods. En moge bovenal het geestelijk leven in onze Kerken toenemen, opdat we werkelijk een licht en zout der wereld kunnen zijn.

Een belangrijk jaar wacht ons. De Synode onzer Kerken zal straks te Zwolle worden gehouden en een periode van drie jaar weer afsluiten. Reeds bereiden de Kerken het agendum voor deze Synode voor. Zij er wijsheid en voorzichtigheid bij onze kerkelijke leidslieden, opdat onze Kerken blijven voortschrijden in den weg, waarop de zegen Gods ons wachten kan.

Een der ernstigste vragen op Zendingsgebied blijft de geldquaestie. Er is geen Zendingsvereeniging in ons vaderland, die niet voortdurend met tekorten worstelt. En ook onze Deputaten voor de Zending moeten telkens bij de Kerken om een nieuwe collecte komen vragen. De Zending is nu eenmaal geen goedkoop werk. De tractementen onzer Zendingsdienaren in Indië moeten veel hooger zijn dan die van de predikanten hier te lande, omdat de levensstandaard in Indië duurder is. En bij deze tractementen komt nog zooveel voor scholen, hospitalen enz. Ongetwijfeld brengen onze Kerken reeds thans voor de Zending zeer hooge offers. Indien men eens vergelijkt, wat aan collecten bijeenkomt voor de Theologische School of de Vrije Universiteit, voor de hulpbehoevende Kerken of de kas der emeriti predikanten, dan zal men zien, hoe de collecten der Zending die alle verre overtreffen. Er wordt voor de Zending gemiddeld per jaar *f* 100.000 aan collecten bijeengebracht, voor de Vrije Universiteit slechts 14500 gulden.

Maar hoe groot de offervaardigheid voor de Zending ook wezen moge, er is toch geen kwestie van, dat hetzij onze Kerken, hetzij de verschillende Zendingsvereenigingen met de inkomende middelen volstaan kunnen. Er is vooral op onze Buitenbezittingen in den laatsten tijd een groote begeerte naar het Evangelie ontstaan; terrein na terrein werd voor de Zending opengesteld; de velden zijn wit om te oogsten; en indien het aantal onzer missionarissen kon vertienvoudigd worden, zou nog in den oogenblikkelijken nood niet voorzien zijn. En in stee van op uitbreiding bedacht te kunnen wezen, klagen de meeste Zendingsvereenigingen in ons land, dat ze zelfs reeds bezette posten zullen moeten opgeven, wanneer niet in den financieelen nood wordt voorzien.

Nu heeft ongetwijfeld de ervaring geleerd, dat een Zending, die rechtstreeks van de Kerk uitgaat gelijk de onze, ook wat de financieele verzorging betreft, een grooten voorsprong heeft. Dit kan ook niet anders. Een vereeniging blijft de zaak van enkele particulieren. Ge kunt er lid van worden of niet. Of ge er aan geven wilt, een vaste contributie of een extra gave, hangt van uw goede gezindheid af. En als het Bestuur met een noodkreet bij u aanklopt, omdat de bodem der schatkist weder zichtbaar is, dan komt allicht de gedachte bij u op, — een eeht Hollandsche gedachte, — dat men niet verder springen moet dan zijn polsstok lang is. Met welk recht heeft het Bestuur weer nieuwe terreinen bezet, wanneer de middelen toch zoo karig zijn? Het gevolg is, dat er altoos weer een nieuwe bedelbrief komt, alsof zulk een bodemloos vat ooit te vullen ware.

Geheel anders staat de zaak daarentegen, zoodra ge de Zending *kerkelijk* maakt. Want de Zending gaat dan niet van een Bestuur uit, maar van uw eigen gemeente; ge hebt zelf den Zendingsdienaar mede beroepen en ge draagt mee de verantwoordelijkheid van zijn uitzending. Het hangt hier dus niet van uw goedheid af, of ge lid der zendingsvereeniging worden wilt; omdat ge lidmaat der Kerk zijt, staat ge

met den zendingsarbeid vanzelf in verband. En voor de verkrijging der noodige gelden kan nu de organisatie en het zedelijk gezag van de Kerk worden gebruikt. Men hangt niet meer af van contributie en extra gaven, maar op geregelde tijden kan er in elke Kerk gecollecteerd worden; terwijl in grootere Kerken, die in wijken verdeeld zijn, de wijkbroeders gebruikt kunnen worden om elke week aan de huizen nog een bijdrage te vragen. Het is dan ook ongetwijfeld aan die kerkelijke organisatie te danken, dat onze Zending in offervaardigheid het hoogst staat onder alle Zendingsgenootschappen in Nederland, en niet een harer zooveel voor de Zending bijeenbrengt als onze Gereformeerde Kerken.

Maar al zou, wanneer de andere Kerken ons voorbeeld volgden, zeker het bedrag der inkomsten belangrijk kunnen stijgen, toch zou de Zending hiermede niet genoegzaam geholpen wezen. Er is aan de offervaardigheid van ons volk een limiet. En zeker zou het niet geoorloofd wezen, dat van de oogenblikkelijke belangstelling voor de Zending gebruik werd gemaakt, om alle bronnen haar wateren alleen in dit kanaal te doen uitstorten. Er is in Nederland zelf zooveel wat steun noodig heeft en dat niet aan de Zendingsliefde mag worden opgeofferd. Ook hier geldt de regel, dat men eerst de *huisgenooten des geloofs* zal weldoen, voordat men aan de behoeften van anderen denkt. Er ligt een ziekelijke overdrijving in, wanneer een Kerk tonnen gouds zou uitgeven om het Evangelie aan de heidenen te verkondigen en de arme kinderen van ons eigen volk, die in erger dan heidendom opgegroeid zijn, aan hun lot zou overlaten.

De vraag verdient daarom wel ernstige overweging, of voor de Zending geen andere hulpbronnen kunnen ontsloten worden dan collecten en contributies van de toch reeds zoo zwaar belaste Christenen in Nederland?

Nu leert de Schrift ons wel zeer duidelijk, dat degenen, tot wie het Evangelie gebracht wordt, zoo spoedig mogelijk zelf in de kosten van het predikambt hebben bij te dragen. Noch de gemeente te Jerusalem noch die te Antiochië hebben voortdurend de zendingsdienaren onder Joden of Heidenen onderhouden. Eer zien we omgekeerd, dat zoodra er Christelijke Kerken in de heidenwereld gevestigd worden, deze zelf voor het onderhoud der Apostelen zorgen, en wat meer is, bovendien nog de moedergemeente van Jerusalem steunen in haar armoede en gebrek. Christus gelastte zijn discipelen dan ook op reis te gaan *zonder buidel*, d. w. z. zonder geld met zich mee te nemen, want de arbeider is zijn loon waardig. En al mag deze regel in onze dagen niet letterlijk kunnen opgevolgd worden, toch blijft de grondgedachte van dit woord ook voor ons gelden. De zendende Kerk moge een tijdlang voor de kosten der zending zorgen, zoolang er nog geen gemeente is, maar zoodra de prediking van het Evangelie ingang vindt, behooren de bekeerden zelf in de behoeften van den Dienst des Woords te voorzien. Dat is de ordinantie door Christus en de Apostelen ingesteld en de Zending zal er het best bij varen wanneer ze ook deze ordinantie handhaaft. Wat men kosteloos krijgen kan, wordt gewoonlijk weinig op prijs gesteld. Eerst als de inlander zelf gaat bijdragen voor zijn predikant, zal hij ook meer betrekking op den Dienaar gaan gevoelen.

Maar al moet het daartoe op den duur komen, toch zal de Zending wel zeer lang moeten arbeiden, voordat ze gemeenten gevormd heeft, sterk genoeg om deze financieele lasten te dragen. Het hoofdbezwaar is, dat in de dagen der Apostelen het Evangelie gebracht werd onder hoogstaande cultuurvolkeren, die een uitgebreiden handel, nijverheid en landbouw bezaten en daardoor genoeg middelen verwierven om in de behoefte der Dienaren te voorzien, terwijl de Zending in onze dagen zich meest richt tot volkeren, die nog op zeer lagen trap van cultuur staan, zoo goed als geen handel of nijverheid hebben en derhalve financieel te arm zijn om zulke geldelijke offers te kunnen brengen. Onder deze min of meer wilde volksstammen is geld vaak een nog onbekend artikel; bestaat de handel nog uitsluitend in den vorm van ruilhandel; en kan zelfs de Overheid geen andere belasting innen dan in den vorm van „naturalia". En hoe zou er dan sprake van kunnen zijn, dat deze volksstammen reeds geld bijeen zouden brengen om in de bezoldiging van hun Zendingsdienaren te voorzien?

Vandaar dat Dr. H. H. Meulenbelt, predikant bij de Hervormde Kerk te Baarn, in het Zondagsblad van de *Nederlander* de vraag aan de orde stelde, of er niet een ander middel kon gevonden worden? Hij gaf deze artikelen thans afzonderlijk uit onder den titel: *Handel en Nijverheid in dienst der Zending* en bepleit dit middel als *een uitweg voor de geldelijke zorgen onzer Zendingsvereenigingen en een eisch van de toekomst der Zending zelf*. Zijn grondgedachte komt, kort saamgevat, hierop neer, dat evenals de Zending thans reeds naast den eigenlijken Zendingsdienst door de prediking des Woords, ook scholen bouwt voor het onderwijs en hospitalen sticht voor de kranken, zij op dezelfde wijze ook den handel en de nijverheid in haar dienst zou stellen. Het liefst zou hij daarom zien, dat de verschillende Zendingsvereenigingen een Zendingsraad in het leven riepen, die deze commerciale belangen behartigde. Deze Zendingsraad zou dan met geleend kapitaal verschillende goederen kunnen inslaan, deze deponeeren in opslagplaatsen en toko's, en Christelijke jongemannen zouden deze goederen kunnen verkoopen. Daardoor zou een dubbel voordeel bereikt worden. Vooreerst zou de winst van dezen handel ten bate van de Zending komen en de Zendingskas daardoor worden gestijfd. En ten tweede zou het Christelijk element in Indië worden versterkt, de inboorlingen niet langer afhankelijk worden gemaakt van allerlei Chineesche handelaren en onder de wilde stammen een betere cultuur worden bevorderd.

Nieuw is deze gedachte, gelijk Dr. Meulenbelt zelf mededeelt, niet. De Zending der Hernhutters heeft reeds lang dit middel toegepast en de *helft der kosten van de Zending der Broedergemeente wordt uit deze inkomsten bestreden*. Ook de Zendingsvereeniging te Bazel heeft zulk een handelsvereeniging, die van 180 000 tot 300 000 francs jaarlijks als bate in de Zendingskas stort. Evenzoo wordt in Barmen, in Schotland en in Amerika gehandeld. En blijkens de berichten van Ds. Hofmeijer wordt in Zuid-Afrika dezelfde methode toegepast. Men zendt daar naast den zendeling-predikant andere zendelingen uit, die zich met handel, bouwwerk, huizen maken enz. bezig houden en dit aan de inboorlingen leeren. Daarbij gaat men van de dubbele overweging uit: vooreerst, dat het Evangelie het best aan een inboorling kan verkondigd worden door den zendeling, die hem tegelijk een handwerk leert. En ten tweede dat het zendingswerk zich zelf behoort te onderhouden en niet gesteund moet worden door fondsen uit het moederland. Hierbij komt nog, gelijk Dr. Baron van Boetselaar van Dubbeldam terecht opmerkte, dat de bewoners onzer Buitenbezittingen veelal leven van zeeroof, vischvangst en roofbouw en het daarom een levensquaestie is voor deze inboorlingen, een geregelde wijze van bestaan te zoeken, wanneer het Christendom er ingang begint te krijgen.

Er is in dit alles zeker veel wat de aandacht verdient van onze Zendingsmannen en daarom bevelen we de lezing van dit vlugschrift gaarne aan. De gedachte van een algemeenen *Zendingsraad* van alle zendingsgenootschappen en zendende kerken is ons niet sympathiek, omdat, zelfs al geldt het hier een uitsluitend commercieel belang, een dergelijke concentratie ons weinig toelacht. En evenzeer achten we minder aanbevelenswaard, dat de Kerken zelf zulke „industrieele zendelingen", gelijk men ze heeft genaamd, aanstellen, kapitaal opnemen, voor inkoop en verzending der goederen zorgen zouden enz. Maar welschijnt ons de methode te Bazel gevolgd, profijtelijk, dat er een aparte handelsvereeniging wordt opgericht, die met de Zending in nauw verband staat, op Zendingsposten kantoren vestigt, zorgt dat degelijke Christelijke jonge mannen daarheen gezonden worden en een deel van de winst aan de Zending toekomen laat. Een geheel andere vraag is natuurlijk, in hoeverre de Zending er toe kan bijdragen, dat de hoogere cultuur onder de inboorlingen verspreid worde en daarom als behulpsels ook timmerlieden, tuiniers, enz. naar de zendingsposten uitzendt, opdat het volk leere op betere wijze zijn brood te verdienen. Maar hoe men hierover ook denken moge, in elk geval is hier een zeer belangrijk probleem aan de orde gesteld, dat waard is door onze Kerken overwogen te worden. En al had Ds. Meulenbelt uitsluitend het oog op de Zendingsgenootschappen, ook onze Gereformeerde Kerken kunnen winste doen met de opmerkingen door hem gemaakt.

Bij de jongste Kamerdebatten is de opmerking gemaakt dat de tegenwoordige regeling, waarbij het Rijk schier twee millioen aan de Kerken uitkeert, terwijl de Gereformeerde Kerken niets ontvangen, een stuitend onrecht is. De Minister van Binnenlandsche Zaken gaf daarop ten antwoord, dat bij de Grondwetsherziening ook artikel 171 aan de orde zou komen, en de Regeering dan voorstellen zou doen om dat bezwaar uit den weg te ruimen.

Op zich-zelf ligt in dit antwoord een verblijdend teeken.

De Minister, die zelf voorzitter is van de Commissie voor Grondwetsherziening, weet natuurlijk welke artikelen aan de orde zullen komen, en het feit, dat Artikel 171 ook aan revisie zal onderworpen worden, stemt tot dankbaarheid.

Natuurlijk dient rustig afgewacht, met welke voorstellen de Grondwetherzieningscommissie zal komen, voordat een oordeel kan geveld worden over de vraag, of de wijziging in Artikel 171 metterdaad *winst* voor onze Kerken brengen zal.

Indien de finantieele band tusschen Staat en Kerk door deze wijziging alleen *versterkt* werd, zouden we de wijziging eer betreuren dan toejuichen.

Maar van een antirevolutionair bewindsman mag dit zelfs niet verondersteld worden. Het einddoel moet wezen, dat de zilveren koorde juist wordt losgemaakt. En of dit einddoel nu al terstond bereikt kan worden, dan alleen een eerste schrede gezet wordt op den weg, die tot dit einddoel leidt, in elk geval verwachten we van onze politieke leidslieden, dat ze dit einddoel in het oog zullen houden.

DR. H. H. K.

Leestafel.

DR. A. G. HONIG. DE PERSOON VAN DEN MIDDELAAR IN DE NIEUWE DUITSCHE DOGMATIEK. Rede bij de overdracht van het Rectoraat aan de Theologische School te Kampen op 6 December 1910. Kampen — J. H. Kok — 1910.

Mooi dekken zich titel en inhoud van deze rectorale oratie.

De rede loopt metterdaad, zooals de titel aanduidt, over den PERSOON of het IK van den Middelaar.

„Persoon" is, even als „substantie", „natuur" en nog zoo vele andere woorden, een van die termen welke, door de Romeinen verlatiniseerd, 't huis hooren in de grieksche philosophie en, toen het jonge christendom in aanraking kwam met de wijsbegeerte der antieken, door de christelijke denkers, met name de Patres of Vaders der Kerk, zijn overgenomen om er, zoo goed en kwaad als het ging, de nieuwe gedachten welke, naast het mystieke en ethische, het intellectueele element van de christelijke religie vormen, mede uittedrukken.

Zoo goed en kwaad als het ging, want dezelfde woorden, die tot dusver menschelijke gedachten hadden uitgedrukt, werden nu gebezigd voor *nieuwe* gedachten, welke vreemd waren geweest aan de oude denkwereld; voor goddelijke gedachten, welke God had geopenbaard, en ook daarvan geldt het: „Mijne gedachten zijn niet ulieder gedachten."

Dan, al kunnen genoemde termen ook niet de adaequate uitdrukkingen zijn voor de diepe mysteriën van de Christelijke religie, om te denken, ook te denken over de verborgenheden van ons Geloof en onze gedachten daaromtrent uitteruilen, hebben wij woorden noodig.

Met die woorden te ontleenen aan de heidensche denkwereld, waar, het zij in het voorbijgaan opgemerkt, hun beteekenis ook reeds gewisseld had, — hebben de Patres gedaan wat JEZUS' heilige Apostelen, ik denk hier aan den term „Logos" bij JOHANNES of aan „geweten" bij PAULUS, reeds vóór hèn gedaan hadden.

En dus muntten zij, door er een eigen stempel op te zetten, deze woorden, tot de gangbare termen, de klassieke formulen, waarin de orthodoxie straks haar, uit den strijd met de ketterij geboren, dogmen zal uitspreken.

Aan TERTULLIANUS, wien, door een zonderlingen samenloop der omstandigheden, de eere titel van „Pater Ecclesiae" is onthouden, komt voor dit scheppen van confessioneele en dogmatische termen bijzondere verdiensten toe.

Van hèm hebben wij, om iets te noemen, „substantia" en „persona".

En gelijk nu, om het heilig mysterie van Gods Drieëenheid uit te drukken, het *una substantia, tres personae* of *hypostaseis*, vaste termen zijn, waarin dit als algemeen of katholiek christelijk dogma wordt geformuleerd en dan ook onze Belijdenis in Art. VIII zegt: „Zoo gelooven wij in een eenigen God, die *een* eenig *Wesen* is, in hetwelk zijn *drie* Personen", — zoo ook voor het heilige mysterie van den geboren Christus het *duae naturae, una persona*. En onze Belijdenis spreekt dan ook, in samenstemming met heel de Kerk van Christus, in haar XIXe artikel van *„twee naturen* in *een* eenigen *persoon* vereenigd".

Deze éene persoon van den Middelaar is dan de tweede persoon in het eene Goddelijke Wezen.

In zijn fraai gestileerde, steeds in academischen toon gehouden, en van rijke literatuurkennis getuigende rede toont nu Prof. HONIG, de dogmaticus der Theologische School onzer Gereformeerde Kerken, met de stukken aan, dat wat den *persoon* van den Middelaar betreft, het katholieke, het zoowel roomsche en gereformeerde, als luthersche dogma van de twee naturen in één persoon vereenigd, in de nieuwere Duitsche dogmatiek veelal wordt bestreden.

Verreweg het grootste deel der oratie, 69 van de 76 bladzijden, wordt ingenomen door een overzicht van de nieuwere en, de redenaar had er gerust kunnen bijvoegen, nieuwste Duitsche dogmatiek op dit stuk.

Bij de lezing is, en vooral bij het booren móet zijn geweest het vermelden van al die dogmatici met hun min of meer divergeerende meeningen eenigszins vermoeiend, maar, mijn hooggeachte ambtgenoot heeft het zoo smaakvol weten te doen, dat het, als men ten minste geen dogmaticus van professie is, nooit vervelt. Als „Einführung" in de Christologie der nieuwere en nieuwste dogmatiek heeft deze rede voor de liefhebbers van dit vak dan ook blijvende waarde. Alleen maar, ik weet bij ondervinding wat eigenaardige bezwaren aan het geven van „noten" oftewel „aanteekeningen" bij een oratie verbonden zijn, toch wil het mij toeschijnen, dat het overzicht, door DR. HONIG ons geboden, in waarde nog zou hebben gewonnen indien hij, althans waar hij schrijvers citeert, even had aangeteekend de bladzijden en den druk van de werken waar het aangehaalde te vinden is.

Het overzicht dan begint met SCHLEIERMACHER, over wiens verdiensten voor Theologie en Kerk in het algemeen, bij wijze van INLEIDING wordt gesproken. Zijn invloed zal echter slechts worden geschetst op één bepaald punt en wel wat betreft de beschouwing omtrent den persoon van den Middelaar.

Hiermede komt de redenaar tot zijn onderwerp.

Gaarne had ik in deze *Inleiding*, waarin met zooveel waardeering wordt gesproken over den theoloog-philosoof, die „heel de eeuw door in Duitschland de geesten beheerschte", iets zien vermeld van den invloed, die op hèm is geoefend door SCHELLING en dan bepaaldelijk door diens Christologie. Te meer ware dit op zijn plaats geweest waar de auteur ons later en in een ander verband, van HEGEL en diens Christologie spreekt.

Het overzicht zelf dan is, al zegt de redenaar het ook niet, in *vijf* deelen te verdeelen.

Het begint met een schets van de Christologie van SCHLEIERMACHER, volgens wien „de kerk dwaalde toen zij het wonderlijke in den persoon van den Christus meende te kunnen weergeven door te spreken van „twee naturen in eenigheid des Persoons"; en verder met een uiteenzetting van de onderscheidene meeningen omtrent den Persoon van den Middelaar bij die Theologen welke zich het dichtst bij SCHLEIERMACHER aansloten, NITSCH, DE WETTE, HASE, LANGE, ROTHE, DORNER, ook de Deen MARTENSEN, SCHWEIZER, MULLER en SCHENKEL worden daarbij besproken.

In het TWEEDE deel komt de redenaar dan van SCHLEIERMACHER op HEGEL. Beide hebben zij de Theologie onder de heerschappij der philosophie gebracht. Maar even beslist als S. zijn uitgangspunt zocht in het subject, even koen ging H's machtige geest uit van de wereld der „objectiviteit", p. 25. Na enkele algemeenheden over het systeem van HEGEL en de opmerking, dat „de voorstelling der Godmenschelijkheid van Christus, gelijk zij door de gemeente geduldigd wordt, door HEGEL geenszins bedoeld is in den zin, dat de „historische" Christus werkelijk een bovennatuurlijk wezen zou zijn, dat „in eenigheid des persoons der Goddelijke en der menschelijke natuur deelachtig is", — worden dan „de twee scholen, die uit HEGEL zijn voortgekomen", besproken.

Eerst de rechterzijde, waarbij DAUB en MARHEINCHE; dan de linkerzijde, waarbij STRAUSZ en FEUERBACH en ook BAUR, — het hoofd der Tübinger School, die echter „niet als de eerste twee, de algeheele vernietiging van het Christelijk geloof bedoelde", — worden, wat betreft den LOCUS DE CHRISTO, hier vermeld. Een afzonderlijke plaats krijgen BIEDERMANN, VATTKE, WEISER, PFLEIDERER en LIPSIUS, die „noch tot de rechter- noch tot de linkerzijde kunnen gerekend", p. 33.

In het DERDE deel komen wij dan, na een paar regels over KANT, tot RITSCHL, „die niet in de wijsgeerige speculatie noch in de religieuze ervaring, maar in de Heilige Schrift, meer bepaald in de Schriften des N. T., zijn uitgangspunt koos" (p. 35). Doch weer zoo, „dat alleen datgene in het N. T., wat bij ons religieuse levensbewegingen opwekt, norma voor ons is". „Het praedikaat „God", aan Christus toegekend, is volgens R. een waardeeringsoordeel der Gemeente". Na een exposé der Christologie van RITSCHL zelf, worden dan in dit derde deel de drie stroomingen welke in den kring der RITSCHLIANEN zijn te onderscheiden, en voor ieder van welke HARNACK, HERMANN en KAFTAN als de vertegenwoordigers gelden, — achtereenvolgens behandeld. In verband met KAFTAN wordt nog HÄRING, wiens „Chrisliche Glaube" in 1906 verscheen, besproken en ten slotte ook LOBSTEIN vermeld, die hierin van RITSCHL verschilt, dat hij inplaats van de formule van de Godheid van Christus, deze stelt: „Gott in Christus".

De bespreking van WENDT — die oorspronkelijk RITSCHLIAAN was, maar later met de leer brak, dat Theologie en wetenschap, met name de metaphysica streng van elkander moeten gescheiden — vormt den overgang tot het VIERDE deel van het overzicht, dat handelt van de „nieuwste phase van het ontwikkelingsproces, hetwelk de ongeloovige Theologie doorloopt en wel van de RELIGIONSGESCHICHTLICHE THEOLOGIE". Deze nieuwe School, „wier eenige systematische denker totdusver TRÖLTSCH is", wordt ons eerst geteekend en daarbij worden dan HARNACK „ondedoeld als haar wegbereider", PFLEIDERER als haar „wegbereider bij uitnemendheid" genoemd en zegt HONIG ook nog, dat „de bestudeering van de historie en de literatuur van het latere Jodendom, waaraan voor altijd de naam van SCHÜRER verbonden is, eveneens wegbereidend werkte." Verder maken wij hier kennis met de voornaamste vertegenwoordigers dezer School, die in het Christendom, „eine synkretistische Religion" ziet, met GUNKEL, WERNLE, WREDE, JÜLICHER en MEYER, om nog even te hooren welke hare Christusbeschouwing is. 'n Beschouwing welke DR. HONIG dan in deze woorden saamvat: „Hij (Jezus) zag zijn eigenlijk beroep hierin, de algemeene ethische religie der menschheid, dat is het geloof aan God en de onsterfelijkheid en de beoefening der deugd, die op geheel eenige wijze leefde in zijn eigen ziel, te prediken. En dit geeft ons nog steeds aanleiding Hem te waardeeren als onzen leidsman tot God, Hem onzen Middelaar te noemen, ja staande te houden, dat wij in een persoonlijke relatie tot Hem staan".

Het VIJFDE of laatste deel van het overzicht zet in op p. 56 en handelt van de Theologie, „die onder invloed van den Réveil, zich sympathiek stelde tegenover de belijdenis der kerk". THOLUCK en BECK, PHILIPPI en VILLMAR, en ook de ERLANGER THEOLOGIE, al was zij met haar pogen om de Luthersche Theologie, door een nieuwe „kenosis-leer", verder te ontwikkelen, hier „niet gelukkig", — krijgen daarin een plaats. Een zeer lezenswaardige en rake critiek oefent de redenaar op deze „nieuwe kenosis-leer", die moest dienen om aan het bezwaar tegemoet te komen, „dat zoowel de Lutherse als de Gereformeerden met hunne leer van de twee naturen in eenigheid des Persoons de realiteit van de menschelijke natuur van Christus te na kwamen."

Een kritiek waarvan de kennisneming ook daarom van belang is, wijl deze nieuwe kenosisleer, zooals nader wordt aangetoond, „grooten bijval vond" en „bij eenstemmigheid in de hoofdzaak, maar groot verschil in de uitwerking door LANGE, MARTENSEN, KAHNIS, LIEBNER, HOFMANN, SARTORIUS, GESZ. FRANK en LUTHARDT werd omhelsd." (p. 62).

De bespreking van ZÖCKLER, OETTINGEN, LEMME, IHMEL, EWALD, KÄHLER en SEEBERG besluit op p. 69 dit overzicht, hetwelk in staat is bij velen het inzicht in de Christologie der nieuwere en nieuwste Duitsche dogmatiek op zeldzame wijze te verrijken.

Op p. 69 zegt de redenaar aan het einde van zijn taak te zijn gekomen. In een epiloog spreekt hij, bij alle waardeering voor SCHLEIERMACHER, „de droeve klacht uit, dat deze, zij het onbedoeld, aan de gemeente haren Verlosser en Koning ontroofd heeft". Verwerpt hij de stelling der Vermittelungs-theologie, „dat ook zonder zondeval de LOGOS mensch zou zijn geworden." Weerstaat hij de voorstelling van HEGEL, „dat JEZUS een persoon is, in wien het besef leefde, dat God en mensch metterdaad één zijn en die wist, dat zijn wil met den wil Gods overeenstemde", om eindelijk aan RITSCHL te verwijten, dat ook hij ons niet gepredikt heeft „den Zaligmaker, gelijk die ons in de Schrift geteekend wordt en gelijk wij Hem tot Zaligheid van noode hebben."

Het Christologisch dogma „van de twee naturen in eenigheid des persoons" noemt de hoogleeraar „een *groot* mysterie, dat ons eindig verstand *zeer verre* te bouen gaat (p. 73) en dat dan „ook voor geen verdere ontwikkeling vatbaar is." (p. 74). Ook aan wat „het Concilie van Chalcedon met betrekking tot de beide naturen beleed: *onvermengd* en *onveranderd*, *ongedeeld* en *ongescheiden* mag niet getornd." (p. 74)

„De belijdenis van de twee naturen in eenigheid des Persoons is dan ook voor wijziging onvatbaar." (p. 74)

Een verborgenheid, maar geen ongerijmdheid.

„De steen des aanstoots", zegt de hoogleeraar, „is hier altoos weer „de onpersoonlijkheid van Jezus menschelijke natuur". „Telkens wordt het bezwaar herhaald: het Christologiesch dogma leert wel, dat de Logos eene complete menschelijke natuur aangenomen heeft, maar metterdaad is dit toch zoo niet. Immers als de menschheid van Christus volkomen was, dan zou zij ook persoonlijkheid bezeten hebben".

De hoogleeraar meent dezen steen des aanstoots te kunnen wegnemen, aan dit bezwaar te kunnen gemoet komen en wel door de vrij gangbare meening, „dat het wezen der persoonlijkheid in het zelfbewustzijn en de zelfbepaling moet gezocht", te verwerpen. Daartegenover stelt hij dan: „Een hypostase of persoon is eene als geheel in en voor zich zelf bestaande substantie" en daar laat hij dan op volgen: „Een hypostase is niets anders dan de Aristoletische *prôtê ousia*, de prima substantia, de in en voor zichzelf bestaande substantie".

Of de hoogleeraar met deze bepaling van persoonlijkheid het door hem gestelde doel bereikt, laat ik in het midden.

Het wil mij echter voorkomen, dat de gelijkstelling van „persoon" en „substantie" zonder meer, hier eer verwart dan verduidelijkt. Want wel definieerde BOËTHIUS „persona" als: *naturae rationalis substantia individua* nam de Scholastiek dit over, maar hypostasis of persoon is dan substantie in den zin van *suppositum*.

Aristoteles' *substantia prima* echter is heel iets anders dan hypostase in den zin van persoon. In dezen zin toch — men zie er den INDEX ARISTOTELICUS achter de Aristoteles-uitgave der Berlijnsche Academie nog naar eens op na — gebruikte de wijsgeer het woord „hypostase" nooit. En dit kon ook niet, omdat het begrip persoonlijkheid eerst in de Grieksche philosophie lang ná hem opkwam. Maar wat alles afdoet is, dat waar de STAGIRIET voorbeelden geeft van de *substantia prima*, hij dan zoowel „mensch" als „paard" noemt. Dit doet echter niet af aan de uitnemendheid van deze doorwrochte oratie, waarvan ik de lezing en bestudeering ten zeerste aanbeveel.

Officieele Berichten.

Classe Dordrecht.

Vergadering dezer classe D.V. Donderdag 2 Februari in de Wilhelminakerk te Dordrecht. Aanvang half tien.

Punten voor het agendum in te zenden tot 18 Januari aan het adres van den eerst ondergeteekende.

Namens den raad der roepende kerk:

A. C. HEIJ, *praeses*.
C. BROUWER, *scriba*.

Buitenland.

Frankrijk. De Roomsche bisschoppen tegenover het pauselijk decreet, bepalende, dat kinderen van zeven jaar tot de eerste communie moeten toegelaten worden.

Het pauselijk decreet over de eerste communie der kinderen, waarbij bepaald werd, dat kinderen reeds op zevenjarigen leeftijd tot het gebruiken van het Heilig Sacrament moeten toegelaten worden, heeft bij de bestuurders der Roomsche Kerk in Frankrijk weinig hartelijke instemming gevonden. Waartoe deze nieuwe moeilijkheden, nadat de helft der bevolking zich van de Roomsche Kerk heeft afgewend? Wel was men niet bang, dat de meeste kinderen zich op zevenjarigen leeftijd aanmelden zouden om de eerste communie te ontvangen, maar toch werd voor de invoering van hetgeen het pauselijk decreet bedoelt, gevreesd, wijl daardoor inbreuk gemaakt wordt op de orde die totdusver gegolden had. De bisschoppen uit den omtrek van Toulouse vergaderden over deze zaak en stelden het volgende vast: „Er is voortaan gelegenheid voor kinderen van drieërlei leeftijd om tot de eerste communie toegelaten te worden":

1. Die van zeven jaar oud, doch de kinderen zullen daarvoor bijzondere eigenschappen moeten bezitten, welke na een nauwkeurig onderzoek aan het licht behooren te komen; 2. die van negen à tien jaar, welke tot de eerste categorie moeten behooren; 3. die van elf jaar en daarboven, nadat het kind zijn catechismus heeft geleerd en zich kan verbinden om aan de leer zijner kerk getrouw te blijven. Op die manier meent men de schadelijke gevolgen die het pauselijk decreet hebben kan, af te wenden. De abt Jouin, die verbonden is aan de Augustijner Kerk van Parijs, leerde in een grondig Theologisch betoog, dat de paus en zijne raadslieden in dit stuk niet overeenstemmen met Thomas van Aquino en andere beroemde Roomsche Theologen. Aan de andere zijde moet men echter toegeven, dat wanneer het Sacrament reeds werkt ex opere operato (uit kracht van de volbrachte bediening), kleine kinderen niet van het gebruik van het Heilig Avondmaal kunnen uitgesloten worden. In deze zijn de Irvingianen consequent, die immers ook zuigelingen toelaten tot het gebruik van het Sacrament des Heiligen Avondmaals. Neemt men echter aan, dat Christus bij het Avondmaal niet genoten wordt door den mond des lichaams, maar door den mond der ziel, dat is het geloof, dan is het betamelijk, dat alleen zij, die tot belijdenis des geloofs zijn gekomen, wanneer zij in staat zijn het lichaam des Heeren te onderscheiden, deelgerechtigd zijn tot het Avondmaal. Maar op Roomsch standpunt zich verplaatsend, is het pauselijk decreet niet af te keuren.

Gemengd Nieuws.

Predikantstractementen van vrije kerken in Engeland. Het Engelsch tijdschrift *Sunday at Home* gaf onlangs een overzicht van predikantstractementen in de Vrije kerken van Engeland. Het laagst zijn die bij de Baptisten, bij welke 15 percent der predikanten een honorarium ontvangen dat lager is dan ƒ 1200 en 66 percent minder dan ƒ 2400. Daar van dere tractementen nog huishuur, belasting en allerlei bijdragen voor fondsen af moeten, zoo moeten de meeste predikanten inkomsten uit het waarnemen van burgerlijke beroepen trekken, om te kunnen bestaan. Het hoogst zijn de tractementen bij de Presbyterianen. De 352 gemeenten in Engeland en Wales geven hunne predikanten een tractement, dat gemiddeld ƒ 3600 bedraagt. Men houdt een leeraar die ƒ 2400 tractement heeft, voor een minimumlijder; enkelen moeten zich echter met een inkomen van ƒ 1800 en ƒ 2400 vergenoegen. Anderen hebben daarentegen een tractement van ƒ 12,000. Bij de Wesleyaansche Methodisten genieten de predikanten minstens ƒ 2400 en ten hoogste ƒ 4200. Als kindergeld wordt bovendien nog ƒ 70 à ƒ 100 per kind betaald. In de Anglicaansche Staatskerk genieten sommige bisschoppen een tractement van ƒ 120,000, terwijl er vicarse (hulppredikers die den dienst waarnemen voor den predikant die zijn hoog tractement dikwijls elders verteert) zijn, die met een inkomen van 80 pond, nog geen ƒ 1000, moeten toekomen.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

OUD EN NIEUW.

Het jaar verging
Bij wisseling
In menig kring.

Zoo zingt een dichter, en zoo spreken er velen uit ervaring bij elke wisseling des jaars. Zoo zal het b.v. in de ziel van den jongen koning klinken, die een jaar geleden te Lissabon nog op den troon zat en nu niet meer. Alles hier veranderd telkens. Terecht zegt het Gezangvers:

Uren, dagen, maanden, jaren
Vliegen als een schaduw heen;
Ach, wij vinden waar wij staren
Niets bestendigs hier beneên.

En even waar is een ander woord: „Niets is hier bestendig dan de onbestendigheid".

Dat kan ook niet anders. We leven hier in de *bewegelijke*, veranderlijke dingen. Tijden, menschen, zaken, 't gaat al voorbij. Doch gelukkig, er zijn ook onbewegelijke dingen, zegt de Schrift. En zij zegt ons tevens, dat degenen die in de Heere Jezus gelooven, erfgenamen zijn van een onbewegelijk Koninkrijk. En ik hoop dat alle kinderen, die dit leren, van God geopende oogen zullen ontvangen om te zien, dat zij, schoon nog jong, allereerst dat Koninkrijk hebben te zoeken. „Zoek eerst het Koninkrijk Gods", zegt het Woord.

Wat het verloopen jaar 1910 ons heeft gebracht, weten we, wat het nu begonnen 1911 brengen zal niet.

Want wel hoorde ik iemand spottend zeggen: 't Zal wel een kwaad jaar wezen „want het is *elf*, het malle nummer," maar dat is dwaze praat. Want vooreerst heeft dat „elf", niets zots. Bij het „malle" dacht men aan een „elf" een wezen uit de godenleer der heidensche Germanen. Deze elven dansten en maakten allerlei dolle sprongen. Zoo kreeg „elf" de beteekenis van